

RECENZJE I OMÓWIENIA

JERZY SIEROCIUK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0001-9069-6117

e-mail: jasier@amu.edu.pl

Martina Ireinová. Vit Voženilek et al. *Atlas nářečí českého jazyka – nominativ singuláru feminin*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2023, ss. 108

Prezentowane dzieło jest rezultatem współpracy dwu czeskich ośrodków naukowych, z których jeden to *Ústav pro jazyk český, Akademie věd České republiky*, będący główną placówką czeskiej dialektologii, z kolei drugi to zespół geolingwistów skupionych na uniwersytecie w Ołomuńcu (*Katedra geoinformatiky, Univerzita Palackého v Olomouci*).

Ośrodek brneński w latach 1992-2011 przygotował (i wydał) sześciotomowy *Český jazykový atlas* reprezentujący na 1558 mapach materiał gwarowy pozyskany w terenie na przełomie lat 60-70 ubiegłego wieku. To właśnie te materiały stanowią podstawę nowej demonstracji zróżnicowania gwar czeskich przygotowanej w ramach realizacji projektu *Atlas českého jazyka 2027: celozemní výzkum nářečí českého jazyka po 50 letech*. Zespołami przedstawiającymi nowe ujęcie kierowali: PhDr. Martina Ireinová, Ph.D. (Brno) i Prof. RBDr. Vit Voženilek, CSc. (Ołomuniec).

Prezentowany tom jest kolejnym z planowanej serii; do tej pory ukazały się:

Atlas nářečí českého jazyka – krácení vocálu (2020); jako tom wstępny koncentruje się na materiale zawartym uprzednio w 5. tomie wcześniejszego wydania, zaprezentowanym ponownie na 16 mapach analitycznych. Należy jednak zaznaczyć, że od początku przywoływany jest ten materiał fonetyczny zamieszczany na stosownych mapach „źródłowych”.

Atlas nářečí českého jazyka – instruentálu plurálu (2022) koncentruje się na dokumentacji zawartej w 4. tomie *Českého jazykového atlasu*. Jak wskazują we wstępie Autorzy, zamieszczonych jest tam 39 głównych map analitycznych. W dziele tym prezentacja uzupełniona została o stosowne fragmenty archiwalnych zapisów terenowych.

Atlas nářečí českého jazyka – deklinace substantiv (2022) przynosi 33 mapy będące niejako kontynuacją prezentacji substantiwów z poprzedniego tomu.

Atlas nářečí českého jazyka – nominativ singuláru feminin (2023) zawiera 30 map analitycznych oraz dodatkowo 5 map ukazujących toponimy. Tu też punktem wyjścia nowych prezentacji są dane wykorzystane wcześniej przy opracowaniu 4. tomu atlasu ogólnoczeskiego.

Koncepcję prezentacji problematyki dialektologicznej w całym przedsięwzięciu bardzo klarownie ilustruje układ materiału w tomie traktującym o feminatywach. Zasadnicze ujęcie lingwistyczne poprzedzone jest partią informacji pozwalających właściwie odczytywać zamieszczone dane. Mamy więc nie tylko krótkie informacje o historii dociekań dialektologicznych – znajdują się tu podstawowe informacje o sposobie pozyskiwania materiału w terenie. Krótka prezentacja kwestionariusza uzupełniona jest wybranymi fotografiami desygnatów. Jest też przywołana zwięzła charakterystyka *Českého jazykového atlasu* wraz z kopią jednej z jego map.

Nowością jest swoista „instrukcja” umożliwiająca czytanie zamieszczonych w tym wydaniu materiałów. Ponieważ poszczególne zjawiska podane są na dwu sąsiednich stronach, na górze po lewej umieszczona jest nazwa prezentowanego zjawiska wraz ze wskazanym typem fleksyjnym (np.: *ALEJ vzor píseň*). Centrum tej części zajmuje nowe ujęcie mapy (płaszczyznowej) językowej (obejmujące główną część strony), inne informacje temu towarzyszące to ogólna charakterystyka lingwistyczna mapowanej problematyki, legenda (dialektologiczna) oraz objaśnienia wyodrębniających się zjawisk gwarowych.

Materiały zamieszczone na przeciwnej stronie (prawej) zawierają kolejno: informacje dialektologiczne, mapy ukazujące lokalizację postaci fonetycznych, jak i wypisy z archiwum, ilustrujące kontekstowe użycie prezentowanej formy. Zestaw informacji zamieszczonych na tej stronie uzupełniają ogólne dane ilustrujące częstotliwość notowania prezentowanej na mapie nazwy w poszczególnych kompleksach gwar czeskich.

Na uwagę zasługują dwa elementy wypełniające drugą stronę prezentacji. Charakter etnograficzny całemu przedsięwzięciu nadają demonstracje desygnatu, którego nazwa jest przedmiotem rzeczzonej mapy. Prezentacji graficznej towarzyszy objaśnienie znaczenia, konstruowane w bardzo przystępny sposób. Przykładem niech będzie objaśnienie towarzyszące mapie ALEJ: „*Slovo alej označuje cestu vroubenou po obou stranách řadou stromů, popř. samotné stromořadí, v lesnictví znamená lesní průsek*”. Przy każdej mapie istnieje możliwość dotarcia do formy dźwiękowej, dodano bowiem kod QR poprzez skanowanie telefoniczne umożliwiający bardzo łatwe przeprowadzenie odsłuchu.

Cały tom podzielony jest zasadniczo na trzy części. Oprócz map analitycznych, prezentujących materiał gwarowy (30 map), w analogiczny sposób przedstawiono także 5 toponimów (*Olomouc, Břeclav, Boleslav, Kuřim, Příbram*). Poza typem morfologicznym (np. *KUŽIM vzor kost*) zamieszczono schematyczną mapę oraz lokalizację (*Kuřim se rozkládá v Jihomoravském kraji nedaleko Brna. Městem se právně stala až v roce 1990*).

W części syntetycznej czytelnik otrzymuje ogólną charakterystykę podstawowych (singulatywnych) form feminatywów zaprezentowanych w tomie. Są to więc typy: *žena, růže, píseň, kost*.

Poza typowymi dla zakończenia informacjami warto odnotować podanie adresu DOI, który umożliwia dotarcie do informacji internetowej. Warto też zatem informację tę zapamiętać:

10.5507/prf.23.24464138

Całość możliwa jest też do oglądu i pobrania pod adresem:

https://www.ceskanareci.cz/dokumenty/ANACEJ4_final_mensi.pdf (dostęp: 1.09.2024).